

УДК 343.1

ПРОЦЕСУАЛЬНІ РІШЕННЯ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ОСКАРЖЕННЮ НА ДОСУДОВИХ ТА СУДОВИХ СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Ейбатов З.М., здобувач

кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті проведено дослідження чинного законодавства щодо предмета оскарження в кримінальному процесі. Надається авторська точка зору щодо проблем, які виникають за окремих підстав оскарження. Запропоновані необхідні зміни до кримінального процесуального законодавства, що зменшать кількість колізій у ньому.

Ключові слова: підстава оскарження, рішення, дія чи бездіяльність, судовий захист, ухвала суду, апеляційне оскарження, право на оскарження, скарга на рішення, дію чи бездіяльність.

В статье проведено исследование действующего законодательства относительно предмета обжалования в уголовном процессе. Предоставляется авторская точка зрения касательно проблем, которые возникают при отдельных основаниях для обжалования. Предложены необходимые изменения в уголовное процессуальное законодательство, которые уменьшат количество коллизий в нем.

Ключевые слова: основания для обжалования решения, действия или бездействия, судебная защита, постановление суда, апелляционное обжалование, право на обжалование, жалоба на решение, действие или бездействие.

Eibatov Z.M. PROCESSIONAL DECISIONS RELATING TO CRIMINAL PROCEEDINGS AT PROCEEDING AND JUDICIAL STAGES OF CRIMINAL PROCESS

The article investigates the current legislation regarding to the subject of appeal in criminal proceedings. An author's point of view is presented regarding to the problems, that arise with separate grounds for appeal. Proposed necessary changes to the criminal procedural legislation, reduce the number of collisions in it.

Key words: grounds for appeal, decisions, actions or omissions, judicial protection, court order, appeal, right to appeal, complaint against decisions, actions or omissions.

Кримінальне провадження являє собою процес, що складається з двох стадій. Першою є стадія досудового провадження, що полягає у діяльності органів слідства щодо розслідування події кримінального правопорушення. Ця діяльність здійснюється в межах, виділених кримінальним процесуальним законодавством та під процесуальним керівництвом прокурора. Другою стадією, не менш важливою та змістовною, є судове провадження. Суть цього етапу у кримінальному провадженні полягає в тому, що суд на основі переданих йому матеріалів щодо кримінального правопорушення розглядає обвинувачення у судовому засіданні та приймає рішення по суті, встановлює наявність або відсутність факту вини у діях обвинуваченої особи.

Обидві ці стадії важливі та взаємозумовлені, адже перша стадія виступає правовою та фактичною підставою для реалізації другої. Належність, допустимість та достатність зібраних на стадії досудового провадження доказів є підґрунтям для законності та обґрунтованості прийнятого судом рішення. А стадія судового провадження є безпосередньо підсумком діяльності слідчих органів, що показує законність, професійність та належність здійснюваних ними дій, що впливає на прийняте судом рішення.

Попри таку, здавалося б, налагоджену та чітку систему здійснення кримінального провадження виникають досить часті випадки порушення встановлених законом процедур та приписів як діяльності на стадії досудовій, так і порушення під час судового розгляду

справи. Вказані факти негативно позначаються на гарантованих Конституцією України та міжнародно-правовими актами правах та свободах громадян. Їх порушення є недопустимим та підриває як авторитет правоохоронних, судових органів, так і авторитет держави в цілому.

Відповідно до статті 2 Кримінального процесуального кодексу України [2] (далі – КПК України) до завдань кримінального провадження відноситься забезпечення охорони прав, свобод і законних інтересів його учасників.

Саме тому для захисту законних прав осіб, що є учасниками кримінального провадження, з боку органів, що володіють повноваженнями стосовно такої діяльності, для гарантування кожному громадянину законності та належності процедури кримінального провадження законодавцем передбачено можливість оскарження рішення, дії чи бездіяльності органів розслідування, прокуратури та суду.

Головною метою статті є виокремлення та характеристика основних проблем, що можуть виникати під час кримінальних проваджень, спричинених неналежними діями з боку правоохоронних, судових органів, окреслення можливостей та процедури їх оскарження та внесення пропозицій щодо удосконалення наявного законодавства щодо цих питань.

Ступінь розробленості проблеми. Варто зазначити, що питання оскарження у кримінальному провадженні досить часто привертало увагу науковців. Зокрема, досліджен-

нями у цій сфері займались М.С. Строгович, О.Г. Яновська, О.Г. Шило, Л.О. Богословська, А.Р. Туманянц, І.Л. Петрухін, В.М. Савицький, О.В. Хімичева, Р.В. Ярцев тощо. Незважаючи на велику кількість наявних наукових досягнень, і зараз існує низка питань, що потребують теоретичного та практичного осмислення.

Виклад основного матеріалу. Стаття 24 КПК України [2] закріплює, що кожному гарантовано право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Безпосередня регламентація досліджуваного питання здійснюється Главою 26 КПК України. У статті 303 КПК України виділено коло підстав, що становлять предмет оскарження на етапі досудового розслідування, що стосується діяльності слідчого та прокурора. До них законодавцем віднесено:

1) бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповнолітньому тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом термін, – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володарем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування [2].

Розглянемо цю підставу детальніше. Відповідно до вимог частини 1 статті 214 КПК України бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань протягом 24 годин після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення. Що стосується неповнолітнього тимчасово вилученого майна, то згідно зі ст. 169 КПК тимчасово вилучене майно повертається особі, у якій його було вилучено, на підставі постанови прокурора, бездіяльність може полягати у невнесенні такої постанови за відсутності підстав для вилучення майна. Бездіяльність слідчого, прокурора, що полягає у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК термін, полягає у наявності зв'язку між обов'язком слідчого або прокурора вчинити певні кримінально-процесуальні дії і терміном, в рамках якого зазначені особи зобов'язані їх зробити.

2) рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування – потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження [2].

Зупинення досудового розслідування – це «вимушене припинення процесуальної діяльності органів досудового розслідування

внаслідок появи обставин, що не дозволяють здійснити подальше провадження та закінчити слідство» [4].

Скарга може бути подана на постанову про зупинення провадження у такому разі: нездійснення слідчим, прокурором усіх слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, проведення яких необхідне й можливе до моменту винесення цієї постанови, а також усіх дій для встановлення місцезнаходження особи, якщо зупинене розслідування за обставиною, передбаченою п. 2 ст. 280 КПК України; неприйняття прокурором рішення про виділення досудового розслідування стосовно підозрюваних, яких не стосуються підстави зупинення [10, с. 7].

3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником [2].

У такому разі у скарзі особи може бути посилення на неналежність підстави закриття кримінального провадження, яка, на її думку, є незаконною чи такою, що не повною мірою відповідає фактичним даним у справі.

З приводу цього в наукових колах існують різні точки зору, чи може слідчий суддя, який розглядає скаргу, в своєму рішенні вказати іншу підставу про закриття провадження, що на його розсуд є законною та належною, проте не зазначалась ні слідчим, прокурором, не зазначалась особою у скарзі.

А.Р. Туманянц зазначає, що зміна підстав для закриття кримінального провадження у постанові судді під час розгляду скарги можлива лише у тому разі, коли це не обмежує становища особи, щодо якої закрито справу, або змінена підстава охоплюється поняттям «реабілітуючі підстави» [7, с. 94–95].

Ми дотримуємося точки зору, що помилка у застосуванні підстави до закриття кримінального провадження є порушенням закону, тому її має виправляти не слідчий суддя, а особи, що уповноважені виносити постанову про закриття кримінального провадження.

4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

5) рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим – особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою.

6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час застосування заходів безпеки – особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом [2].

Під час аналізу цього положення звертаємо увагу, що законодавцем не передбачено конкретний перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора, що можуть бути оскаржені в такому разі. Натомість у КПК 1960 року чітко регулювався перелік таких дій чи рішень. Стаття 525 визначала такі види рішень органів досудового розслідування, що підлягали оскарженню, – постанови

про відмову у застосуванні заходів безпеки та постанову про застосування заходів безпеки [3]. Ми дотримуємося думки, що саме ці постанови і за чинним процесуальним законодавством підлягають оскарженню з боку учасників кримінального провадження. І саме це варто додати до редакції п. 6 ч. 1 ст. 303 КПК України задля уникнення неузгодженостей та оптимізації процесу оскарження в подібній ситуації.

Ми підтримуємо думку Т. Ільєвої, Л. Удалової, Д. Савицької, В. Рожнової про необхідність вказати в цьому пункті статті, що особи, щодо яких можуть бути застосовані заходи безпеки, під час досудового розслідування вправі оскаржити слідчому судді постанову про застосування заходів безпеки або про їх скасування [8, с. 124].

7) рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій – особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником [2].

Захисник має право ініціювати проведення тих чи інших слідчих дій шляхом подання слідчому відповідного клопотання. Слідчий має розглядати такі клопотання та за наявності достатніх підстав задовольняти їх. За повної або часткової відмови він повідомляє стороні захисту шляхом надання відповідної вмотивованої постанови. Отже, оскарження захистом постанови слідчого, прокурора можливе і з підстави повної відмови у проведенні дій, про які було зазначено у клопотанні, і з підстави часткової відмови, також підставою оскарження може виступати пропуск слідчим, прокурором термінів, за які клопотання мало бути розглянуте.

8) рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 цього Кодексу, – підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником;

9) рішення прокурора про відмову в задоволенні скарги на недотримання розумних термінів слідчим, прокурором під час досудового розслідування – особою, якій відмовлено у задоволенні скарги, її представником, законним представником чи захисником [2].

Варто звернути увагу, що в положеннях статті закріплено не лише предмет оскарження, а визначено коло осіб, які мають право на таке оскарження. Вказаний факт досить неоднозначно сприймається в наукових колах.

Зокрема, О.Г. Яновська вважає, що наявність у КПК України вичерпного переліку осіб, які мають право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність вказаних органів чи прокурора, згідно з вищевказаними процедурами оскарження, не повною мірою відповідає конституційним положенням про право кожного оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора. Єдиним критерієм для наявності права на оскарження в особи, на її думку, є лише факт порушення чи обмеження її прав [11].

На нашу думку, чітко визначений у КПК України перелік осіб, які наділені правом на

оскарження конкретних рішень, дій чи бездіяльності слідчого чи прокурора є показником детальної регламентації законодавцем процедури оскарження, що спрощує його та зменшує ризик появи спроб затягнути процес кримінального провадження.

Саме тому ми вважаємо за доцільне погодитись із думкою В.М. Трофименка, який вважає, що специфіка завдань кримінального провадження зумовлює і певні особливості процесуального порядку, а також засоби, що використовуються для їх вирішення [6, ст. 206].

Отже, як зазначено вище, частина 1 статті 303 КПК України містить виключний перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора, що можуть бути оскарженими. Скарги на ці дії, рішення чи бездіяльність розглядаються слідчим суддею під час досудового розслідування. Скарги ж на дії, рішення чи бездіяльність слідчого чи прокурора, що не зазначені в частині 1 розглянутої статті, під час досудового розслідування не розглядаються, а можуть бути розглянуті у підготовчому провадженні відповідно до статей 314–316 КПК України. Спеціально на предмет такого оскарження законодавець не вказує, а тому можемо зробити висновок, що на стадії підготовчого провадження у суді можна оскаржити всі рішення, дії або бездіяльність слідчого та прокурора та здійснити таке оскарження може будь-яка особа, яка має процесуальне право на оскарження.

Варто звернути увагу, що у ч. 1 ст. 303 КПК України не передбачено положення про оскарження слідчому судді рішення уповноваженої службової особи, слідчого, прокурора про затримання особи у порядку статті 208 цього Кодексу. Вважаємо, що така ситуація йде врозрід з ч. 5 ст. 29 Конституції України, відповідно до якої кожен затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Ю.М. Грошевий та О.Г. Шило слушно зазначають, що «порядок оскарження до суду затримання є важливим складником механізму забезпечення прав і законних інтересів затриманого, а тому необхідним бачиться його закріплення в законі у такій формі, що забезпечує затриманого невідкладним судовим захистом. Тим паче, що ст. 29 Конституції України гарантує право кожного затриманого у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. До речі, встановлення такого порядку кореспондуватиме ч. 4 ст. 208 КПК України, яка серед прав затриманого, що мають бути йому роз'яснені уповноваженою службовою особою, яка здійснила затримання, передбачає право вимагати перевірку обґрунтованості затримання» [5, с. 220].

Тому ми пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 303 КПК України положеннями, що регулювали б можливість оскарження затриманим, його захисником або законним представником рішення про затримання особи за підозрою у скоєнні кримінального правопорушення.

Також КПК України, а саме статтею 308 передбачено таку підставу оскарження, як недотримання розумних термінів з боку слідчого чи прокурора. Особливість такої форми

захисту порушених прав полягає в тому, що скарга направляється до прокурора вишого рівня, який зобов'язаний розглянути таку скаргу протягом трьох днів, в разі наявності підстав для її задоволення надати відповідному прокурору вказівки щодо термінів вчинення тих чи інших процесуальних дій чи прийняття рішень.

КПК України закріплює і можливість апеляційного оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування. Вказана процедура регламентується статтею 309 Кодексу. Оскарження за всіма наведеними у статті підставами відбувається у порядку апеляційного провадження, що регулюється положеннями КПК України.

Оскарження судового рішення дає змогу виявити й усунути судові помилки, що сприяє досягненню завдань кримінального судочинства, з одного боку, і гарантує реалізацію конституційного права кожного громадянина на судовий захист з іншого [9].

Висновки. Підсумовуючи, ми можемо констатувати наявність достатньої деталізації законодавства, що регулює питання можливості оскарження рішення, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора, суду тощо та наявність досить великих прогалин щодо регулювання інших питань у цій сфері. Вказана ситуація потребує подальших досліджень як теоретичних, так і практичних, що спричинять удосконалення законодавства та механізму захисту особами своїх прав у кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 1996 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. / Голос України. 2012. № 90–91.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 28.12.1960 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>
4. Галаган О.І. Зупинення досудового розслідування у зв'язку з невстановленням місцезнаходження підозрюваного / О.І. Галаган, А.В. Дунаєва. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 3. с. 282–287
5. Грошевий Ю.М. Підстави обрання запобіжних заходів за новим КПК України / Ю.М. Грошевий, О.Г. Шило. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С.220–226.
6. Трофименко В.М. Процесуальна форма: сутність і значення у кримінальному судочинстві. Проблеми законності. 2012. № 120. с. 202–209
7. Туманянц А.Р. Контрольні функції суду у сфері кримінального судочинства. Х.: Основа, 2000. 108 с.
8. Удалова Л.Д., Савицький Д.О., Рожнова В.В., Льєва Т.Г. Функція судового контролю у кримінальному процесі. К., 2015. 176 с.
9. Шпотаківська О.В. Сутнісні та особисті інтереси у кримінальному судочинстві: дис... канд. юрид. наук. К. 2005. 193 с. С. 145
10. Яновська О.Г. Оскарження адвокатом рішень, дії чи бездіяльності слідчого, прокурора та слідчого судді під час досудового розслідування: наук.-практ. посіб.; Академія адвокатури України. К.: Прецедент, 2013. 32 с.
11. Яновська О.Г. Оскарження рішень, дії чи бездіяльності під час досудового розслідування (мова оригіналу – українська): курс відеолекцій від авторів першого в Україні Науково-практичного коментаря до нового Кримінального процесуального кодексу України. URL: <http://kpk.u.info>